

HORVÁTH ESZTER

A büntethetőség elévülése a jogalkalmazó szemszögéből

A büntethetőség elévülésének törvényi szabályozása annak a jogalkotói szándéknak a kifejeződése, hogy az állam az egyes, a büntető törvénykönyv különös részében meghatározott bűncselekmények tekintetében lemond-e, és ha igen, mennyi idő elteltével és milyen feltételek mellett a büntetőjogi igénye érvényesítéséről. Bár a bűnüldöző és igazságügyi szerveknek a legális keretek között mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a bűncselekményeket elévülési időn belül felderítsék és az elkövetőt büntetőjogi felelősségre vonják, mégis vannak és mindig is lesznek olyan ügyek, amelyekben hatósági késedelem, emberi mulasztás vagy önmagában az idő múlása miatt az elkövető felderítésére, illetve megbüntetésére az elévülési időn belül már nem kerül sor. Bár a büntethetőség elévülésének törvényi szabályozása világosnak, egyértelműnek és pontosan körülírtak tűnik, a jogalkalmazók számára a hatályos szabályok helyes értelmezése időnként mégis nehézséget okoz. Különösen igaz ez az elévülés félbeszakadására, mivel részletes és pontos törvényi szabályozás hiányában a törvényalkotó a jogalkalmazóra bízta annak megítélését, hogy az egyes eljárási cselekmények közül melyek szakítják félbe az elévülést, és melyek nem. Jelen írás célja annak bemutatása, hogy a hatályos rendelkezések alkalmazása során milyen értelmezési, dogmatikai, illetve alkotmányossági problémák vetődnek fel, és azokra milyen megoldások adhatók.

A büntethetőség elévülése egy duális természetű, a kontinentális jogrendszerben több évszázada jelenlévő, a francia jogalkotás által kimunkált, a hazai jogrendszerben alkotmányos garanciákkal védett jogintézmény¹, amely anyagi jogi értelemben véve büntethetőséget megszüntető ok, másrészt büntetőeljárási akadály, amely miatt – figyelemmel a nyugvásra és a félbeszakadásra vonatkozó szabályokra is – processzuális, eljárásjogi jellege is van. Az igazságosság, a célszerűség és a méltányosság hozható fel mellette jogpolitikai érvként, mivel a kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények kivételével az

¹ Angyal Pál részletesen ismerteti a jogintézmény eredetét és fejlődését, valamint a bünvádi eljárás elévülésére vonatkozó szabályokat a Csemegi-kódex alapján. Angyal Pál: Büntetőjogi előadásai II. Lechner Kornél, Pécs, 1906–1908

elkövetővel szemben hosszú idő elteltével büntetés kiszabása igazságtalannak és méltánytalannak tűnik, az államnak jelentős időmúlás esetén már nagyobb érdeke fűződik a jogviszonyok zavartalanságához, mint a bűnös szankcionálásához. További indok az elévülés mellett, hogy az elkövetéstől számított hosszabb időtartam elteltével a bizonyítási eljárás lefolytatása, a tényállás felderítése akadályokba, illetve nehézségekbe ütközik, amely nagy valószínűséggel sok esetben bizonyítottság hiányában az eljárás megszüntetéséhez, illetve a vádlott felmentéséhez vezetne. Az időmúlás a büntetőeljárásban részt vevő szervektől és személyektől független, olyan külső tényező, egyúttal jogi tény, amely képes arra, hogy az elkövető számára büntetlenséget hozzon, mivel az elévülési idő elteltével az elkövető büntetőjogi felelősségre nem vonható, vele szemben büntetőeljárás nem indítható, illetve a már megindult büntetőeljárás nem folytatható, azt a Be. 6. § (3) bekezdés c) pontja alapján meg kell szüntetni.

A jogalkotó az elévülést a büntethetőséget megszüntető okok között szabályozza, az elkövető halála, a kegyelem, a tevékeny megbánás és a törvény különös részében meghatározott egyéb okok mellett. Büntethetőséget megszüntető ok megállapításának akkor van helye, ha a deliktum megvalósult ugyan, de utóbb olyan, a törvényben meghatározott tény vagy körülmény következett be, amely megakadályozza az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását².

Az elévülés szempontjából a bűncselekményeket alapvetően két nagy csoportra lehet osztani, egyes cselekmények meghatározott idő elteltével elévülnek, míg más büntettek esetében az elkövető élete végéig felelősségre vonható marad.

Az elévülő bűncselekmények elévülési határidejét egyfelől a Btk. 26. § (1) és (3) bekezdései, másrészt a fiatalkorú elkövetők esetében a Btk. 109. § (4) bekezdése szabályozza. Az elévülő bűncselekmények esetében a büntethetőség az elkövetett bűncselekményre előírt szabadságvesztés-büntetés felső határának megfelelő idő elteltével szűnik meg, ha azonban a realizált bűncselekmény elzárással büntetendő (például levéltitok megsértésének, magántitok megsértésének alapesetei), vagy szabadságvesztéssel büntetendő ugyan, de a büntetési tétel felső határa nem éri el az öt évet, akkor az elévülési idő öt év. Ebből következően az elévülési idő öt, nyolc, tíz vagy tizenöt év lehet, mivel a húsz évig terjedő szabadságvesztés-büntetéssel fenyegetett bűncselekmények elkövetői a különös részi tényállásokban írtak szerint életfogytig tartó szabadságvesztéssel is sújthatók, azonban e deliktumok a Btk. 26. § (3) bekez-

² Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály (szerk.): Büntetőjog I. Általános Rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 268–275. o.

dése értelmében nem évülnek el. A hatályos büntető törvénykönyv nem ismeri az abszolút elévülési határidőt, ellentétben a szabálysértési törvénnyel³, ebből következően, ha az eljáró hatóságok elévülési időn belül újra és újra érdemi eljárási cselekményeket fogatanosítanak az elkövetővel szemben az adott cselekmény miatt, akkor az elévülési idő minden alkalommal ismét elkezdődik, ekként az eljárás végső időhatár nélkül – akár az elkövető haláláig – folytatható. Ezért fordulhat elő, hogy az elkövetéstől számított tíz-tizenöt év elteltével is folyamatban vannak eljárások olyan bűncselekmények miatt, amelyeknek az elévülési ideje egyébként öt vagy nyolc év.

A fiatalkorúakra az elévülés tekintetében is speciális rendelkezések vonatkoznak, mivel a Btk. 109. § (4) bekezdése szerint az ő esetükben az elévülés határideje a Btk. 109. § (2) és (3) bekezdéseiben írt, a fiatalkorú elkövető életkorához igazodó büntetési tétel felső határának megfelelő idő. Ebből következően a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhat évesnél fiatalabb fiatalkorú esetében életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tíz, minden más esetben öt év a határidő. Megállapíthatjuk tehát, hogy a speciális szabály értelmében a fiatalkorúak esetében – ellentétben a Btk. 26. § (3) bekezdésében írt általános szabállyal – az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények is elévülhetnek.

A jelenleg hatályos törvényi szabályozás értelmében az elévülés legkorábban öt év elteltével következhet be, míg az 1979. július 1. és 2013. június 30. között hatályban volt 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) 33. § (1) bekezdés b) pontja az elévülés legrövidebb határidejét három évben határozta meg. Felvetődik a kérdés, hogy a büntethetőség elévülésének háromról öt évre emelése okozhatja-e a folyamatban lévő elévülések esetében az elévülési idő meghosszabbodását. Álláspontom szerint ez azért nem következhet be, mert a régi Btk. hatálya alatt elkövetett, háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő, ekként hároméves elévülési idejű és 2013. június 30-ig el nem évülő bűncselekmények esetében figyelemmel kell lenni az új Btk. 2. § (1) és (2) bekezdéseiben foglalt azon szabályra, amely szerint a bűncselekményt az elkövetése idején hatályban lévő büntetőtörvény szerint kell elbírálni, kivéve, ha az új törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálható el, mert ebben az esetben az elbíráláskor hatályos törvényt kell alkalmazni. Tekintettel arra, hogy az új törvény az elévülés tekintetében szigorúbb rendelkezést tartalmaz a háromévi szabadságvesztésnél

³ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 6. § (6) bekezdése szerint a cselekmény elkövetésétől számított két év elteltével nincs helye szabálysértési felelősségre vonásnak.

nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények vonatkozásában, így a régi Btk. szabályainak alkalmazásával a hároméves elévülési idő figyelembevételével elévülés címén a büntetőeljárás megszüntetésének van helye akkor is, ha a harmadik év 2013. július 1. után telt el, feltéve, hogy az elévülést nem szakította félbe eljárási cselekmény.

Konkrét ügyben vetődött fel az a jogkérdés, hogy elévülés címén meg kell-e szüntetni a büntetőeljárást a következő esetben: az elkövető 2004-ben üzletszerűen, hárommillió forint kárt okozó csalást követett el, amely az akkor hatályban lévő Btk. 318. § (6) bekezdés b) pontja szerint jelentős kárt okozó, üzletszerűen elkövetett csalás büntettének minősült, ekként két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő. E bűncselekménynek az elévülési ideje a régi Btk. 33. § (1) bekezdés b) pontja alapján nyolc év volt. A nyomozó hatóságnak 2010-ben, vagyis elévülési időn belül jutott tudomására a bűncselekmény, majd az ezt követően megindult büntetőeljárás 2013. július 1-jén még a bíróság előtt volt folyamatban, az ügyben ekkor és még azóta sem született jogerős ügydöntő határozat. Az új büntető törvénykönyv a korábbi szabályozástól eltérően a jelentős kárt az ötmillió-egy és az ötvenmillió forint közé teszi, a hárommillió forint kárt nagyobbak minősíti, ekként a cselekmény az új Btk. 373. § (4) bekezdés b) pontja szerint minősül, amely egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő, tehát a Btk. 26. § (1) bekezdése értelmében az elévülési ideje öt év. Vagyis adott egy olyan bűncselekmény, amely az elkövetéskor hatályban lévő törvény szerint szigorúbb megítélés alá esett, és nem évült el, míg az elbíráláskor hatályban lévő törvény alapján enyhébben bírálendő el, mivel a büntetési tételének az alsó és a felső határa is alacsonyabb, emiatt az elévülési idő is rövidebb, ugyanakkor az új törvény hatálybalépése előtt – 2004 és 2009 között – telt el öt év úgy, hogy azt eljárási cselekmény nem szakította félbe. A kérdés tehát az, hogy megállapítható-e utólag, például 2014-ben az elévülés a 2004–2009-es évekre visszamenőleg abban az esetben, ha az adott időszakban az akkor hatályos jogszabály szerint az elévülés feltételei nem álltak fenn, a cselekmény nem évült el, és 2010-től kezdődően az elkövetővel szemben az adott cselekmény miatt fogatosított eljárási cselekmények az elévülést újra és újra félbeszakították. Álláspontom szerint ebben az esetben elévülés címén meg kell szüntetni a büntetőeljárást, mivel az elkövető javára változott anyagi jogi szabályok visszamenőleges alkalmazását nem tiltja tételes jogi norma, és az sem dogmatikailag, sem alkotmányosan nem aggályos. Vagyis a bűnüldöző szervek kockázata az, ha utóbb a jogalkotó az elkö-

vető javára megváltoztatja a szabályozást, és az így lerövidült elévülési határidő az elkövető büntetlenségét eredményezi.

Fontos megemlíteni, hogy az elévülési idő megállapításánál figyelmen kívül kell hagyni a törvénynek azokat a rendelkezéseit, amelyek a büntetési tétel felső határának emelését írják elő, így például a különös, többszörös és az erőszakos többszörös visszaesőkre⁴ vonatkozóan, továbbá azon elkövetők esetében, akik bünszervezetben⁵ követtek el bűncselekményt. Ugyancsak nem lehet figyelembe venni a halmazati szabályokat, mivel az egyes cselekmények önállóan évülnek el, az adott deliktumra vonatkozó általános szabályok szerint⁶. Figyelmen kívül kell hagyni az elévülési idő megállapításánál azokat a rendelkezéseket is, amelyek a büntetés korlátlan vagy lépcsőzetes enyhítését⁷, illetve a büntetés mellőzését teszik lehetővé. Ebből következően például az alapeseti rablás büntetnének alkalmatlan kísérletét bűnsegédként elkövető, korlátozott beszámítási képességű terhelt vonatkozásában is éppúgy nyolc év az elévülési idő, mint aki erőszakos többszörös visszaesőként, más bűncselekményekkel halmazatban, bünszervezetben, társtettesként követi el e vagyon elleni erőszakos bűncselekmény alapesetét.

A hatályos Btk. 26. § (3) bekezdésének a) és b) pontja szerint nem évül el a XIII. és XIV. fejezetben meghatározott – az emberiség elleni és a háborús – bűncselekmény büntethetősége⁸. Az új Btk. 2013. július 1. és 2014. június 30. között hatályban lévő 26. § (2) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a kiskorú sértett sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények – az erős felindulásban elkövetett emberölés, a háromévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő szándékos testi sértés, az emberrablás, az emberkereskedelem, a személyi szabadság megsértése, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények – esetében az elévülési idő a sértett 23. életévének betöltéséig, vagy addig az időpontig, amikor a 23. életévét betöltötte volna, meghosszabbodik. Ezt az alkotmányossági és dogmatikai szempontból is aggályos szabályt a 2013. évi CCXLV. törvény 76. §-a hatályon kívül helyezte. Majd a 2014. évi LXV. törvény 2014. december 21. napjával úgy módosította a Btk.-t, hogy el nem évülő bűncselekményekké nyilvánította a XIX. fejezetben meghatározott, ötévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket, ha a bűncselekmény sér-

⁴ Btk. 89. § (1) bekezdés; 90. § (2) bekezdés.

⁵ Btk. 91. § (1) bekezdés.

⁶ EBH, 2009/2034.

⁷ Btk. 82. § (1)–(5) bekezdés.

⁸ A további el nem évülő bűncselekményeket a 2011. évi CCX. törvény sorolja fel.

tettje a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be [26. § (3) bekezdés c) pont]. E szabály a kiskorú sértettek védelmét célozza, a szülővel vagy más hozzátartozóval, nevelővel, gondozóval vagy olyan elkövetővel szemben, akinek a kiskorú valamely más okból kiszolgáltatott. Egyúttal e szabály megakadályozza, hogy az említett bűncselekmények elkövetőinek büntethetősége úgy szűnjön meg, hogy az általános elévülési idő alatt a kiskorú sértettnek adott esetben nem volt reális lehetősége arra, hogy a következőknek való félelmeitől mentesen tegye meg a feljelentést az elkövetővel szemben. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekményekről szóló XIX. fejezet számos tényállása minősítő körülményként határozza meg a sértett kiskorúságát, így e tényállások nagyobb része a tizennyolc évesnél fiatalabb személy sérelmére elkövetett cselekményt ötévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyegeti.

E rendelkezés vonatkozásában is érdemes megvizsgálni, hogy a módosítás hatálybalépése előtt elkövetett, de 2014. december 21. napjával a Btk. 26. § (3) bekezdés c) pontjában el nem évülőnek minősített bűncselekmények elévülési ideje meghosszabbodik-e. Megítélésem szerint e büntettek is az elkövetéskor hatályban volt, vagyis az elkövetőre nézve kedvezőbb szabályok szerint évülnek el az időbeli hatályra figyelemmel. Ez az értelmezés van összhangban az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozatában megállapított azon jogállami követelménnyel is, amely szerint a még el nem évült bűncselekmények törvényi elévülési idejének meghosszabbítása alkotmányellenes. Ahogy az Alkotmánybíróság az elévülési határozatában kifejtette, az elkövetőnek nincs alanyi joga arra, hogy a büntethetősége biztosan elévüljön, neki csak arra van alanyi joga, hogy a törvényesen számított idő elteltével ne üldözzék tovább, ne büntethessék meg. Mivel nincsen törvényben rögzített abszolút elévülési határidő, így a törvényi rendes elévülési idő a minimumot jelenti csupán. A jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság elve értelmében a büntetőjog alkotmányossága tekintetében felállított követelmények nem korlátozódnak a különös részi tényállásokra és a büntetési tételekre, hanem a büntetőjogi felelősségre vonás egészére, így az elévülési szabályokra is vonatkoznak. A jogalkotó egyetlen módon tud alkotmányosan beleavatkozni egy adott bűncselekmény büntethetőségének elévülésébe, mégpedig akkor, ha az elkövetéskor hatályban lévő szabályoknál az elkövetőre nézve kedvezőbb szabályokat állapít meg. Ellenkező hatású, az elévülési szabályt utólag meghosszabbító szabály alkotmányellenes⁹.

⁹ Ezzel ellentétes álláspontot foglal el Földvári József akkor, amikor úgy fogalmaz, hogy a *nullum crimen sine lege* elvére vonatkozó alkotmányos rendelkezések a *crimenre* vonatkoznak, míg a büntet-

Az előbbi szabállyal egyidejűleg, 2014. december 21-én a korábbi 26. § (2) bekezdésében felsorolt bűncselekmények tekintetében új szabály lépett életbe. E szerint ha az elkövetéskor a sértett a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a tizennyolcadik életévét be nem tölti vagy be nem töltötte volna [28. § (1a) bekezdés]. Vagyis az elévülés az említett valamennyi büntett tekintetében nyugszik a sértett tizennyolcadik születésnapjáig, ekként az elévülési idő kezdőnapja a következő nap lesz.

Az elévülés határideje kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy a bírói gyakorlat szerint a bűncselekmény elévülési ideje a cselekmény törvényes minősítéséhez igazodik akkor is, ha a vádirati minősítés nem felel meg a törvényes minősítésnek (BH 2012/86.), azonban a gyakorlatban találunk ettől eltérő tartamú döntéseket is. Ha a vádlottal szemben valamely bűncselekmény minősített esete miatt emeltek vádat, azonban a lefolytatott bizonyítás nyomán a minősítő körülmény nem állapítható meg, az alapesetre megállapított elévülési idő pedig az eljárás során félbeszakítás nélkül eltelt, akkor elévülés címen a büntetőeljárás megszüntetésének van helye. A gyakorlatban megoszlanak a vélemények abban a kérdésben, hogy ha a büntetőeljárás rablás büntette miatt indult, azonban a bizonyítási eljárás alapján az erőszak vagy a kvalifikált fenyegetés nem volt megállapítható, és ennek következtében a cselekmény minősítése lopás lett, akkor az előbbi vagy az utóbbi bűncselekményre irányadó elévülési időt kell-e figyelembe venni. Megítélésem szerint, mivel a cselekmény lopás, és mindig is az volt, csak az eljáró szervek minősítették tévesen – akár a gyanúsítás során, akár a vádiratban – rablásnak, e tévedés az elkövető terhére természetesen nem eshet. E körben véleményem szerint nincs és nem is lehet jelentősége annak, hogy a rablás tényállási elemei nem valósultak meg, vagy azok nem voltak bizonyíthatók: ha a cselekmény bármely okból enyhébben minősül, akkor az enyhébb megítélésű bűncselekményre megállapított büntetési tétel figyelembevételével kell az elévülés kérdésében határozni. Az előbbi példánál maradva, ha a lopás vétségének elévülési ideje az eljárás során félbeszakítás nélkül eltelt, de a büntetőeljárás rablás büntette miatt folyt, a rablásra vonatkozó elévülési határidő pedig nem telt el és csak a bírósági szakban változott meg a minősítés a lefolytatott bizonyítási eljárás következtében, ebben az esetben is az eljárás

hetőséget megszüntető okok a *criminen* kívül állnak, mert a cselekmény bűncselekményi jellegét nem érintik, így rájuk nem vonatkozik a *nullum crimen* elve és a visszamenő hatály tilalma. Földvári József: Néhány kérdés az elévülés témaköréből. In: Hamza Gábor – Kajtár István – Zlinszky János (szerk.): Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére. Pécs, 1999

megszüntetésének van helye. Fordított értelmezés visszaélésekre adhatna alapot a jogalkalmazó szervek részéről¹⁰.

Kérdésként vetődik fel, hogy ha egyidejűleg büntethetőséget kizáró és megszüntető ok is fennáll, akkor a büntetőeljárást vajon melyik ok miatt kell megszüntetni, van-e sorrend a különböző okok között. Megválaszolásra vár az a kérdés is, hogy milyen okból van helye megszüntetésnek, ha a bűncselekménynek hiányzik valamelyik tényállási eleme, nem jogellenes a cselekmény, vagy hiányzik a bűnösség, vagyis meg sem valósult a deliktum, de egyidejűleg megszüntetési ok is fennáll. Megítélésem szerint az elsődleges eljárás megszüntetési ok – a Be. 6. § (3) bekezdésében és a Be. 190. § (1) bekezdésében írt sorrendből is levezethetően – a bűncselekmény, illetve a bizonyítottság hiánya, a büntethetőséget kizáró ok másodlagos, míg a büntethetőséget megszüntető ok harmadlagos. Ha azonban a nyomozó hatóság, ügyészség vagy a bíróság a rendelkezésére álló adatok alapján az eljárás adott szakaszában nem tudja egyértelműen megállapítani, hogy a cselekmény nem bűncselekmény, vagy azt nem a terhelt követte el, és egyik kizáró ok sem állapítható meg, viszont az elévülési idő eltelt, ebben az esetben elévülés címén megszüntetésnek van helye, és a terheltnek nincs törvényes lehetősége annak határozatban való megállapítására, hogy a cselekményt nem követte el, vagy az nem bűncselekmény, mivel az elévülés az eljárás folytatását meghiúsítja, így a továbbiakban a kizáró ok fennállása vagy a bűncselekmény hiánya nem vizsgálható. Érdemes elgondolkodni *de lege ferenda* azon, hogy a terheltnek a megindított, de elévülés címén megszüntetett eljárásban a jó hírneve, becsülete védelme érdekében keletkezhet-e joga annak hatósági, bírósági megállapítására, hogy az adott bűncselekményt nem követte el, vagy amit elkövetett, nem bűncselekmény.

A terhelt a büntetőeljárás minden szakaszában indítványozhatja annak megállapítását, hogy a bűncselekmény elévült, azonban a Be. nem tartalmaz egyértelmű szabályt arra, hogy annak elutasítása igényel-e, és ha igen, milyen határozati formát. A bírói gyakorlat szerint az „elévülési kifogás” – ténylegesen az eljárás megszüntetése iránti indítvány – elutasítása nem igényli indokolt és fellebbezéssel támadható végzés meghozatalát, az ilyen tartalmú határozatot pervezető jellegűnek tekinti annak érdekében, hogy az eljárás lefolytatását ne lehessen akadályozni erre vonatkozó indítványok sorozatos előterjesztésével. Álláspontom szerint ez az értelmezés amiatt aggályos, hogy

¹⁰ A Transparency International készített tanulmányt az elévülés magyarországi tapasztalatairól. Bővebben Földes Ádám: A büntetlenség vége: Elévülés és korrupció Magyarországon. Transparency International Magyarország, 2010. http://transparency.hu/uploads/docs/buntetlenség_vege.pdf

olyan vádlottat is kitesz a több évig tartó büntetőeljárás minden hátrányának, akinek a büntethetősége elévült ugyan, de az elsőfokú bíróság ezzel ellentétes jogi álláspontra helyezkedett, és a büntetőeljárást tovább folytatta. E döntése azonban csak az ügy érdemében hozott határozat ellen előterjesztett fellebbezésben – külön és korábban nem – támadható. Megítélésem szerint indokolt lenne az első ilyen tartalmú végzést indokolással ellátni és ellene jogorvoslati jogot biztosítani, éppen annak elkerülése érdekében, hogy elévült bűncselekmény miatt álljon akár több évig is büntetőeljárás hatálya alatt a terhelt.

A jogalkalmazó számára az elévülés kapcsán kétségkívül annak megállapítása okozza a legnagyobb nehézséget, hogy mely eljárási cselekmények szakították félbe az elévülést, és melyek nem. E probléma oka abban keresendő, hogy a Btk. 28. § (1) bekezdése úgy fogalmaz, az elévülést a bíróságnak, az ügyésznek, a nyomozó hatóságnak, illetve nemzetközi vonatkozású ügyekben az igazságügyért felelős miniszternek vagy a külföldi hatóságnak az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított büntetőeljárási cselekménye szakítja félbe, ennél részletesebb, pontosabb útmutatást azonban nem ad, a norma értelmezését, tartalommal kitöltését a jogalkalmazóra bízta. Véleményem szerint e rendelkezés gumiparagrafusként túl tág értelmezésnek enged teret egy büntetőjogi felelősséget érintő, ekként alkotmányosan is releváns kérdésben.

A BH 1996. évi 567. számú döntés szerint az ügy előbbre vitelét szolgáló intézkedésnek minősül a vádirat benyújtása, a tárgyalás kitűzése, a tárgyalás megtartása, az érdemi határozat meghozatala. A BH 2005. évi 132. számú döntésben foglaltak értelmében a gyanúsított kihallgatása és szakértő kirendelése ugyancsak elévülést megszakító eljárási cselekmény. Az ügyész pótnyomozást elrendelő határozata szintén félbeszakítja az elévülést (BH 2005/163.). A BH 2007. évi 363. számú eseti döntés szerint a bűncselekmény elévülését csak azok az – ügy előbbre vitelét célzó, tehát érdemi – eljárási cselekmények szakítják félbe, amelyek ténybeli alapja azonos az utóbb vád tárgyává tett cselekmény ténybeli alapjával (tárgyi feltétel); illetve amelyek meghatározott személy – a későbbi vádlott – ellen, a már említett tények bekövetkezésében játszott szerepének tisztázására irányulnak (személyi feltétel). Az előbbi feltételek együttes teljesülése esetén az elévülés attól függetlenül félbeszakad, hogy a büntetőeljárás megindítására a későbbi vádlott, ismeretlen személy vagy más ismert személy ellen került-e sor, illetve hogy a vádlottal szemben a bűncselekmény megalapozott gyanújának közlése, gyanúsítottkénti kihallgatása megtörtént-e. A tényállás tisztázása érdekében szakértő kirendelése, valamint a majdani terheltek tanúkénti kihallgatása szintén elévülést félbeszakí-

tó hatású. Mindazonáltal nem tekinthető érdemi intézkedésnek az elkülönítő határozat. Egy másik bírósági döntés szerint a nyomozás elrendelése és a nyomozás határidejét meghosszabbító határozat, mivel azokra az elkövető felkutatása érdekében volt szükség, az elévülést félbeszakította (BH 2008/204.). E döntés szerint az eljárást félbeszakító eljárási cselekményt nem a terhelttel, hanem az elkövetővel szemben kell a hatóságnak megvalósítania. A nyomozás elrendelését és a nyomozati cselekményeket értelemszerűen az elkövető ellen hajtják végre, annak a körülménynek tehát, hogy az elkövető kiléte ismert vagy sem, az elévülési idő folyása szempontjából nincs jelentősége, és az elévülést az ismeretlen tettes személyének felkutatása érdekében végzett büntetőeljárási cselekmény is félbeszakítja.

A nemzetközi közövést elrendelő elfogatóparancs, illetve a kiadási kérelem elévülést félbeszakító hatása tekintetében az 1/2005. Büntető jogegységi határozat ad iránymutatást, a 4. BK vélemény a vádemelés és a vádhalasztás vonatkozásában vizsgálja ugyanezt a kérdést, míg egyes bírósági határozatok olyan eljárási cselekményeket sorolnak fel, amelyeknek nincsen elévülést félbeszakító hatásuk¹¹.

Szintén vita tárgyát képezi a gyakorlatban, hogy ha az elkövetőt a korábbi bűncselekménye miatt próbára bocsátották, a próbaidő tartama eltelt, majd a büntethetőség elévülési határideje újra elkezdődött, akkor az újabb, általa elkövetett bűncselekmény miatt emelt vád félbeszakítja-e az első bűncselekmény büntethetőségének elévülését, vagy ebben az esetben a tárgyi feltétel hiányzik.

E kérdés megválaszolása, illetve mindazon eljárási cselekmények rendszerezése és taxatív felsorolása, amelyek az elévülést félbeszakítják, túllépnek jelen írás határain. Mindamellett tényként kijelenthető, hogy bár az elévülés szabályai több mint száz éve a magyar jogrend részei, mégis újra és újra lényeges módosításon mennek keresztül. Az utolsó három év leglényegesebb változása az elévülési idő határidejének emelése és az el nem évülő bűncselekmények körének módosítása volt. A gyakorlat számára azonban nemcsak a jogszabályváltozással szükségszerűen felvetődő értelmezési kérdések helyes megválaszolása okoz nehézséget, hanem a nem teljesen egzakta, egyszersmind a büntetőjogi felelősség szempontjából kardinális szabályok értelmezése is. Ez markánsan megnyilvánul mindazokban az ügyekben, ahol az első- és másodfokú bíróságok – nem is olyan ritkán – az elévülés kérdésében ellentétes álláspontot foglalnak el. Megítélésem szerint e probléma or-

¹¹ EBH, 2009/2032.; BH, 2003/99.

voslására elsősorban jogalkotási szinten van lehetőség, ennek hiányában pedig a gyakorlat számára kötelező jogegységi határozat meghozatalára van szükség a jogbiztonság és a jogegyenlőség feltétlen és teljes körű érvényesülése érdekében.

